

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Клара Асенова Тонева

на дисертацията на

Ваня Величкова Карчина

докторант към Катедра „Систематическо богословие“ в Богословския факултет при СУ „Св. Климент Охридски“

На тема: **ХРИСТИЯНСКАТА ЛЮБОВ КЪМ БЛИЖНИЯ В СЪВРЕМЕННИЯ СЕКУЛАРЕН КОНТЕКСТ: ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**

за получаване на ОНС „доктор по богословие“ в Професионално направление

2.4. „Религия и теология“, научна специалност „Нравствено богословие“

Научен ръководител: доц. д-р Костадин Нушев

Настоящата рецензия е изготвена и представена след решение на Факултетния съвет на Богословски факултет от 18. 11. 2021г., протокол № 4 и последваща заповед на Ректора № 38-564 от 29. 11. 2021 г. и въз основа на Протокол № 1 от заседание на научно жури от 10. 12. 2021 г.

Сведение за докторанта и докторантурата:

Ваня Карчина завършва Богословския Факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ през 2015 година като бакалавър. Следва успешно придобиване на магистърска степен (отново в БФ) в Магистърска програма „Вяра и живот“. От 2018 г. до 2021г. Ваня Карчина е докторант към БФ на СУ "Св. Климент Охридски". Дисертационното ѝ съчинение е на тема: „Християнската любов към ближния в съвременния секуларен контекст: проблеми и предизвикателства,“ научен ръководител е доц. д-р Костадин Нушев. Докторантката е изпълнила успешно индивидуалния си план и е отчислена с право на защита до 25. 03. 2022г.

Данни за дисертацията и автореферата:

Дисертационният труд е с обем от 356 стандартни страници, които включват: Предговор, Увод, три глави, Заключение, Използвана литература и Приложения (три на брой). Научно-текстовият апарат съдържа 543 бележки под линия, приложени са достатъчно извори и други литературни източници на български език. Подборът на използваната литература е добър показател за постигнатото ниво на критично четене.

Положително впечатление оставя и фактът, че в текста почти не се откриват граматически, пунктуационни и наборни грешки.

Заслужава да бъде високо оценена плодотворната съвместна работа с научния ръководител – доц. д-р Костадин Нушев.

Авторефератът отговаря на изискванията, разграничени са основните проблемно-изследователски ядра в отделните глави; посочени са научните приноси, както и публикациите на автора.

В **Предговора** Ваня Карчина мотивира избора си на тема така: „всеки християнин е длъжен да свидетелства с делата и живота си за Христовата любов, за да може тя да достигне до повече хора и с това да промени живота ни...” (с. 7); определя изследването си като „един скромнен опит за свидетелство – какво е християнската любов и колко е невъзможен животът ни без нея“ (с. 8).

Уводът като особено важна част от дисертацията в някаква степен подсказва е какъв ще е крайният резултат, т.е. дали и доколко докторантът ще изпълни замисленото. Впечатлението, което уводът оставя, е много добро – той е стегнат, но многопластов: предлага обща характеристика на дисертационното съчинение; защитена и богато обоснована е актуалността на темата. Ваня Карчина е направила преглед на по-главните изследвания по темата в българската богословска мисъл, а като особено полезно определям детайлното ѝ познаване и позоваване на разработките на професорите Ганчо Пашев и Иван Панчовски. Докторантката има способност за правилен и центриран подбор на използвана литература.

Обектно-предметната област на изследването, основният проблем, както и неговите цел и задачи са ясно изведени и подчертани: да се отговори на въпроса: как промяната в разбирането на ценностното съдържание на християнската любов към ближния, се отнася към духовно-нравствената ситуация на съвременното българско общество? Основната теза на изследването, така както я формулира докторантката, е, че отдалечаването от Бога и липсата на вяра, води до промяна в разбирането на християнската любов към ближните, а от изпълването ѝ със секуларен контекст, произтичат и кризите в съвременното българско общество. (с. 27).

Заявената методология е изключително богата; звучи твърде амбициозно, затова и натова с големи очаквания.

Нямам препоръки към предложената структура на изследването; видно е, че тя е логически аргументирана и като цяло следва методологията, която е

традиционно установена в Богословския факултет. Тук отново проличава, че докторантката е работила съвместно и ефективно с научния ръководител.

Стилът на писане на Ваня Карчина е четивен и увлекателен, макар на места да е емоционално натоварен.

В **първа глава** докторантката предлага за разглеждане библейските основания, богословско-етическия характер и църковно-социалните аспекти на християнската любов към ближния, като за целта се основава на базисния антропологичен принцип, според който Бог сътворява човека с богоподобна духовна природа и влага в сърцето му нравствената любов, която е основа на човешкия живот.

Очертана е генеалогията на любовта в Свещеното Писание на Стария и Новия Завет, в евангелското учение на Господ Исус Христос, в новозаветното учение на св. ап. и ев. Йоан и св. ап. Павел; представен е и светоотеческият възглед за християнската любов. Всичко това е с намерението да се изведе и ясно да се отграничи: какви са свойствата и качествата на християнската любов към ближния; какви са нейните изяви и нарушения и още – в какво се изразява основополагащата ѝ роля в живота на човека.

Ваня Карчина размисля и върху понятието „ближен“ в християнски план, върху въпроса за значението на личността на църковния пастир и на вярващия народ в служението на Църквата, която е израз на съборното дело на любовта.

Във **втора глава** докторантката представя и анализира понятията „секуларност“, „секуларизация“, „секуларизъм“ и „секуларно общество“. Това е и важно, и необходимо, защото именно те разкриват пътя за изграждането на едно нерелигиозно общество, в което човекът забравя за Твореца, отхвърля вярата и нравствените ценности, отдавайки се, ставайки подвластен на светското. Този път води до формирането на антропоцентричния морал, в който няма място за Бога, и в който християнската любов към ближния се подменя със светската хуманистична любов.

Докторантката прави успешен сравнителен богословско-етически анализ между християнската любов към ближния и съвременния светски контекст; удачно съпоставя в сравнителен план светската етика и принципите на християнската етика, християнските добродетели и светските морални принципи, хуманистичната любов към човека и християнската любов към ближния, християнската социална етика и светската позиция към семейството, училището, социалните грижи и обществените отношения.

Трета глава е концентрирана върху християнската любов към ближния в съвременния социокултурен контекст, като докторантката изследва конкретни прояви, проблеми и предизвикателства. Потърсени са и причините за нравствената криза в съвременното българско общество, за десакрализацията на брака, за премахването на религиозното образование и др.

Ценното в тази глава е, че са посочени и анализирани философско-етическите и исторически предпоставки на секуларизацията в българското общество през призмата на християнската етика. Проследени са и религиозно-нравствените последици от тоталитарния комунистически режим; пораженията, които той нанася както върху Църквата в България като цяло, така и върху отделния човек.

Научни приноси:

1. Първи опит в българското богословие за богословско-етическо изследване на актуалното състояние на християнската любов към ближния в български контекст.

2. Осъществяване на богословско-етически сравнителен анализ между християнската любов към ближния и съвременния светски хуманизъм; извеждане и анализ на проблемите, които са резултат от секуларното разбиране на любовта по отношение на семейството, училището и обществените отношения.

3. Предлага опит за изграждане на систематичен подход за обобщаване на емпирични данни от социологични изследвания на ценностните нагласи в българското общество, което е от полза за богословските изследвания в областта на християнската етика.

Публикации: Докторантката прилага пет публикации по темата на дисертацията:

1. „Християнската любов като евангелска добродетел в богословско-етическите трудове на проф. д-р Иван Панчовски“. – В: Богословското творчество на професор Иван Панчовски и духовно-просветната традиция на Българската Православна Църква. УИ „Св. Климент Охридски“, С., 2018г., с. 127-132.

2. „Грижата и служението на ближния като проява на християнската любов в съвременното секуларно общество“. – В: Православие – традиция и съвременност. Том 6, Пловдив, 2020г., с. 37-51.

3. „Пандемията днес – един болезнен, но толкова необходим урок по християнска любов”. – В: Сборник доклади от годишна университетска научна конференция. Том 2, Научно направление „Педагогически и хуманитарни науки”, ВТ, 2020г., с. 86-92.

4. „Християнската любов към ближния в служението на Църквата”. – В: Свидетелство, служение и богослужение на Църквата. Сборник статии, съставител Иво Янев, УИ „Св. Климент Охридски”, С., 2021г., с. 190-199.

5. „Ролята на религиозното образование за възпитание на младите хора в християнските нравствени ценности и добродетели”. – В: Богословска мисъл, бр. 2/2018г., с. 149-155.

Изводи и препоръки:

Докторант Ваня Карчина се е съобразила със значителна част от препоръките и бележките, които ѝ бяха направени по време на вътрешното обсъждане

Категорична съм, че тя е постигнала основната цел на своето изследване. Разбира се, предложеният текст няма как в пълнота да обхване подобна тема, но със сигурност е добро начало за последващи изследователски търсения.

Вече е късно, но в заглавието на дисертацията трябваше да присъства или „в български контекст“, или „в българското православно богословие“. Тогава текстът щеше да отговаря на заглавието, а така и докторантката би се защитила донякъде обосновано от упрека, че в историята на изследванията преобладават българските автори. Всъщност в Увода Ваня Карчина ясно отграничава своето изследване до българския контекст и така, макар и частично, успява да разреши проблема;

при евентуално отпечатване на труда е необходимо заглавието да бъде премислено и коригирано;

авторовият изказ да бъде по-лаконичен и стегнат, понякога е твърде обстоятелствен, което заравя ценните идейни зрънца под ненужни думи, твърде много прилагателни и т. н;

редно е при използването на статистически данни да се борави с всички налични официални; така е и научно коректно, и достоверно за провежданото изследване; защото когато и ако се подхожда избирателно или се вземат данни (извън контекста им), вероятността за грешки и липси е реална.

Оценявам положително личното авторово присъствие, съпреживяването на темата, което се усеща от почти всяка прочетена страница.

Показател за сериозното отношение на докторантката към процеса на обучение е респектиращият броят на публикациите ѝ по темата на дисертацията – пет.

Представянето на различни становища на Св. Синод на БПЦ-БП е уместно и полезно, защото те, от една страна, подкрепят авторовата теза, а от втора, разкриват какво е отношението на Църквата към новите светски идеологии, които застрашават човека в нравствен план.

Приемам научните приноси, смятам, че са реални.

Нямам съвместни публикации с докторант Ваня Карчина.

Заключение: Направените препоръки и критични бележки не отнемат от достойнствата на предложената докторска дисертация.

Познавам г-жа Ваня Карчина още от нейните студентски години, свидетел съм на усърдната и всеотдайната ѝ работа през целия период на нейното обучение. И тъй като всеки текст отразява и своя автор, ще си позволя да споделя и личните си впечатления от докторантката – интелигентна и любознателна, почтена и трудолюбива.

Предвид написаното до тук убедено подкрепям дисертационния труд и неговото по-нататъшното придвижване съгласно установената от правилника процедура.

Ще гласувам положително за присъждането на ОНС „доктор по богословие” на докторант Ваня Карчина.

14.02.2022
София

проф. д-р Клара Тонева